

Abdülhak Hamid Tarhan

ABDÜLHAK HAMİD TARHAN

“ŞÂİR-İ ÂZAM” lâkaplı Abdülhak Hâmid’i görünce insan, bunca İngiliz soylusu arasında Kraliçe Viktorya’yı hayran bırakan Bâlâ rütbeli bu Osmanlı Beyinin kıyafet ve tavır asaletine tutulmaktan kendisini alamıyor. Sultan Abdülaziz’in Londra’yı ziyaretinde kravatına âşık olduğu ve kendisine hediye edilmesini istediği genç sefaret kâtibi, işte 60 yıl sonraki haliyle!..

80 küsurluk yaşına rağmen dökülüp gitmemiş ve beyazları arasında siyah telleri kalmış, yatık ve taralı saçlar... Açık, ferah, saygı ve güven verici, saray cephesi gibi bir alın... Sağdaki yukarıya kalkık ve çatık, bir çift hiddetli kaş... Göz kapaklarının ve gözaltlarının kıvrımlarında şahsiyet mühürü çizgiler... İstihâ habercisi irice bir burun, büyükçe kulaklar ve gayet zarif, rengi saçlarına denk bir sakal... İpekli ve (Fantezik) bir yelek etrafında gayet biçimli ve ağır başlı bir (desen)den, henüz ütülenmiş ve hiç yorulmamış hissini veren bir kostüm ve harikulade bir çift potin... Sahibinin incecik, taraksız ve son derece endamlı ayaklarını sıkı bir eldiven gibi teşhir edici, (potisuet) konçlu ve düğmeli potinler...

Maçka Palas’ın ilk katındaki dairesinin büyükçe salonunda, (Goblen) desenli, (berjer) dedikleri uzun arkalıklı koltuğunda, tek gözlüğü kalkık kaşının altında, Abdülhak Hâmid; ve ziyaretçileri, kadınlı, erkekli bir grup... Ayakta da, taburenin üstündeki tepside misafirlerine ikramla meşgul, Lüsyen Abdülhak Hamid Hanımefendi... Hamid’den en aşağı 35 – 40 yaş genç, ona 65 yaşlarındayken Brüksel sefirliği zamanında ve kendisinin en taze çağında âşık olup zevceliğine giren kadın... Abdülhak Sinasi, sözü:

– Yeni neslin en kuvvetli şairi...

Diye takdim ettiği gence getirip, biraz evvel mahut züppeler

çerçevesinde onun yeni harflere dair aforizmalarını anlattı ve:

– Genç Şaire göre, dedi; bu harflerle zekâ terbiyesi bile yerine getirilemez. Hâmid, dikkatli anlarında daima yaptığı gibi (monoklünü gözünden düşürdü ve Genç Saire döndü: – Aferin oğlum, fikirlerine tamamiyle katılıyorum! Ve sonra (d) sesi veren bazı kelimelerin (t) ile yazılmasındaki sakilliğe işaret ederek dedi ki:

– Ömrümün sonunda, ismimin sonuna bir “it” ilâve ettiler.

Misafirler halkasından İsmail Hami Danişmend ellerini çırpmaya kadar giderken zevcesi, gül dalı misali incecik Nâzân Hanımefendi, en keskin nefret ifadesini acı bir tebessümle gösterdi; biraz önceki pastahane halkasının sükûtî figürü Mithat Cemal ise bahse el attı:

– Bu, cesur bir ameliyat, doğrusu... Bilmem ki, bünyemiz bu operasyonu benimseyebilecek mi?

İsmail Hami sinirlendi:

– Yani benimserse iyi mi olacak? Siz her zamanki şüpheci tavrınızı bırakın da açık hükmünüzü koyun ortaya!..

Genç Şair, kendi açtığı mevzu başkalarını akıntısına almış götürürken, Lüsyen Hanımın yanı başında öbür hanımlarla ve apayrı şeyler üzerinde konuşmaktadır. Alevlenen münakaşayı uzaktan dinliyorlar:

Fazıl Ahmed:

– Yeni nesiller sizin gibi düşünmeyecek... Hele 50 yıl geçsin 1928’in üzerinden ve eski harfleri bilen tek kişi kalmasın; kimsede böyle bir dâvaya mevzu diye bir şey de kalmıyacak?..

Biri:

– Bu mu yeni harflerin üstünlüğü?.. Mahzene tıklılıp da karanlıkta kalmak ve ona alışmak, ışığa karşı zafer midir?

Başka biri:

– Fazıl Ahmed Bey; biz sizi Enver ve Cemal Paşalara bile ayak diremiş ve hicviyeler yazmış, zevk ve irfan sahibi bir kalem tanıyoruz. Samimî olduğunuzu iddia edebilir misiniz bu bahiste?..

Fazıl Ahmed:

– Vâkıâ Millet Meclisi âzısındanım ve bu gibi kültür inkılâplarına memur kadrodanım; bu bakımdan da şüphe çekebilirim; fakat inanınız ki, yüzde yüz samimî olduğum kanaatindeyim.

Abdülhak Hâmid'in evine, başında siyah satenden takkesi İbnülemin Mahmud Kemâl ile, Ekrem ve Cemâl Resid'in babaları, "Nazariyat-i Edebiye" müellifi eski 'nazırlardan Reşid Rey de gelir ve bunlar "Şairi Âzam" ile "yâd-ı mazi – geçmişi anma" kılıklı, tatlı tatlı konuşurlardı. O zaman, Hâmid'in, tiryakisi olduğu Genç Şair, bu muhterem adamların meclislerini bomba mizaciyle örselememek için bir kenara çekilir ve Lüsyen Hanımefendi ve bazı ecnebi kadın misafirler arasında otururdu. Lüsyen Hanım, onu, ecnebi ziyaretçilerine şöyle tanıttırdı:

– Otuzundan eksik Şairlerin en üstünü!..

Bu "otuzundan eksik" sözü, o zamanlar moda, Fransızca bir tabir...

Genç Şair için bomba mizaçlı dedik. Evet, bu mizaç onda o derecede keskindi ki, kimsede ve hiçbir oluş üzerinde tek kıymet tanımaz aforizmalarla ortalığı yakıp yıkar, kırıp geçirir ve bazı kıymetlerin bile görülememiş, ölçülememiş, anlaşılammış olmasından yakınıp dururdu.

Meselâ, en gülünç bir yaftaydı, o, Hâmid'in kuyruğuna takılan "Şair-i Âzam" tenekesi... Şairlik masonluk muydu ki, "üstad-âzam" dercesine "en büyük" mânasına bir sıfatla ifade edilmiş olsun?.. Eğer Süleyman Nazif bu tenekeyi Hâmid'in kuyruğuna

takmamış olsaydı, kim, neyin farkında olacaktı ve takıldıktan sonra da kim, neyin farkında oldu?..

Hâmid bu bombalardan öyle zevk alırdı ki, bir hayli güldükten ve dehşetle kulak verdikten sonra sinir yorgunluğuna uğrar, en büyük derdi olan uykusuzluğun dermanını bu bombalarda bulur ve koltuğunda sızıp kalırdı.

O zaman Lüsyen Hanımın, elini dudağına götürüp verdiği “sus!” işaretiyle sükûta geçen Genç Şair...

Biraz sonra uyanır ve mahmur gözleriyle etrafı araştırır ve seslenirdi:

– Ey zekâ!.. Neredesin?

“Ey zekâ!” Hâmid’in Genç Şaire sık sık tekrarladığı hitap şekli...

– Buradayım! Diyebilir mi?

Yani kendisini mücessem zekâ yerine koyabilir mi?

– Zekâ sizde, dizinizin dibinde efendim!

Gibilerden bir lâf ederdi.

Hâmid, hoşlanmadığı ve beylik nakaratlarından usandığı ziyaretçilerini savmak için eğer içeri odada veya yakınlardaysa Genç Şairi çağırır ve onu ileri geri konuşturarak, saçtığı bombaların gürültüsü ve dumanı içinde bu rahatsız edici ziyaretçilerin sıvışıp kaçmalarını sağlardı.

Bir gün Genç Şaire demişti ki:

– Tanzimatı yaşayan benim de mânasını senden öğreniyorum!

Gerçekten ve her şeye rağmen öyle bir Tanzimatçı ruhu taşıyordu ki, meselâ satranç oynarken taşını, yalandan titrettiği eliyle dört karenin merkez noktasına koyuyor, böylece o taşın hangi karede olduğunu belli etmiyor ve hasmının oyununa göre hangi karesine gelirse oradan hareket

etmek (strateji)sini kolluyor. Siz de bu muhterem ihtiyara taşın asıl yerini ihtar ve itiraz edemiyorsunuz.

Lüsyen Hanıma sorarsanız şaheseri bilinen “Makber”i, ilk sevdiği ve evlendiği kadın, meşhur Fatıma hanım ölmeden, onu ölmüş farziyle yazmıştır. Korkunç sanatkâr hokkabazlığı!..

Arif Dino'nun Genç Şairde bulduğu (farsör) mizacın ta kendisi!..

Şiirde büyük lâf ve büyük üniformalı mâna düşkünlüğüne, iç dünyalara hülûl edemeyişine ve en çetrefil giriftlerin sırrını basitlerde bulamayışına rağmen (metafizik – madde ötesi) bir kıvranışın yarım yamalak da olsa Tanzimat ötesi şiirde ilk haysiyetli örneği... Onun, ömrünün sonuna kadar aradığı irşad ediciye ait sözü ve hasretiyle, Müslüman, Bizans ve Fars noktaları arasında bir müselles çeken ruhunun istihzalı tecellileri ve nükteleri, Genç Şairin Hâmid'e dair konferansı ve “0 ve Ben” adlı eserinde...

Öleceği güne değin Genç Şairden uzak yaşayamayan Abdülhak Hâmid'e bundan böyleki 5 yıl boyunca sık sık rastlayacağız.

(...)

Yeni senenin ilk ayları içinde kendisini gayet iyi hissetmeye başladı. Eyüp, Babıâli, Beyoğlu, Maçka Palas... Ortalara çıkabilmekte... Yeni fikirlerini dikkâtle dinleyen Abdülhak Hâmid, Genç Şair'in kapılandığı zatı öğrenince:

– Ah, demekte; ben de bir irşad ediciye muhtacım.. İrşad edici, bir irşad edici!...

– Götüreyim sizi irşad edicinin huzurlarına...

– Hiç durma götür!

Genç Şair Efendi Hazretlerinin huzurlarında: .

– Abdülhak Hâmid bir irşad edici arıyor. Getirmeme izin verir

misiniz?

– Hayır, buyuruyorlar; o bizden daha yaşlı... Biz gideriz.

Fakat kısmet değilmiş... Karşılaşamadılar...

Abdülhak Hâmid, 80 küsur yaşında, pelteleşmiş haline rağmen, hâlâ ruhunun (metafizik) adalelerinde düşünme gücü bulundurabilmektedir. Genç Şair de, kapılanma devresinde, onu hep bu noktadan kamçulamakta:

– Biliyorsunuz ki, Batıda nefis muhasebesi, varlık murakabesi geçirmemiş, bunun buhranını yaşamamış olanlara adam diye bakmazlar... Bizim Tanzimat sonrası edebiyatımız ise bu bakımdan yavan altı yavan... Gençliğinizde böyle bir muhasebeye hiç yanaştığınız oldu mu... Abdülhak Hâmid, Genç Şair'in iki yıl sonra Zonguldak'ta vereceği

“Abdülhak Hâmid ve Dolayısıyla” konferansında gösterilen cevabını veriyor:

– Oldu! Gençliğimde bu humma beni tuttu. Rize'deydim. Dağlara çıktım ve şehre inemez oldum. Sonra baktım ki, işin içinden çıkamayacağım; kalabalık nereden gidiyorsa oradan gideyim, dedim ve şehre indim.

İste cins yaratılışına rağmen işi muvazaacılıkta bitiren Hâmid'in, büyük oluş zirvesi eteğinde geri çekilmekle kendisini gösteren yarım adam olma kaderi!... Nesildaşlarıysa, bu yüzde ellinin yanında yüzde bir bile değil...

Kedinin, kuyruğuna takılan makara etrafında fırıl fırıl dönmesi gibi “hayat mı, eser mi?” probleminin dolap beygiri Burhan Toprak, Hâmid'i yakından tanısaydı, muhteşem bir hayatın göğsü zafer nişanlarıyla süslü bu temsilcisi karşısında şöyle düşünürdü:

– İşte hayattan kastettiğim şeyin heykeli!.. Eseri de bu hayatın; bu görünüşün çok gerisinde... Şimdi, “dâva işte böyle olmaktır!” diyebilir miyim?...

(...)

Mistik Şair Abdülhak Hâmid'in evinde... Mevzu ölüm... Tanınmış biri öldükçe Hâmid'in daimî suâli:

– Nasıl kalktı, cenazede kaç kişi vardı; cenaze arabasıyla mı, eller üstünde tabutla mı? Çelenk, çiçek, hitabe, nutuk vesaire?..

Mistik Şair ateş püskürmekte:

– Şu cenaze arabaları var ya, Belediyenin?.. Yıldızlı çatısının tepesinde bir de madenî delik... İşte, ölü hıristiyansa oraya bir put geçiriyorlar, Müslümansa bir hilâl... Ve Müslüman tabutunu, gâvur cenazeden domuz yağı sızmış bir zemin üzerine sürüyorlar!..

Abdülhak Hâmid'in iki yumruğu sıkıllı, kollarını titreterek nefretinden “ay, ay, ay!” diye çırpınışını hiç unutamaz.

Abdülhak Hâmid; Burhan Toprak'ın “hayat mı?” dediği şeklin belki en şanlı temsilcisi, ölünce kendisine ne yapılacağını, nasıl kaldırılacağını merak etmekte, ölümü tevekkülle beklerken hâlâ geride ne olup biteceğini anlamak istemekte, sağ ayağını ölüm denizine atarak sol ayağını karada bırakmayı düşünmekte ve dış hasselerinin dünyasından vaz geçememektedir.

Salonunda duvara asılı, çok eskiden Paris'te açılmış “Mekteb-i Osmanî”deki talebeler arasında kendi çocukluk resmini gösteriyor ve renkleri duman olup uçmuş bu resmin, herbiri kendisinden yaşça büyük fertlerini gösterip mırıldanıyor:

– Şimdi bunların hepsi duman...

Mistik Şair'in “hayat bu mu?” diye diye düştüğü bir macar pansiyonundaki oda kapısı bir sabah sert sert vuruldu ve bir ses:

– Kalk, dedi; Abdülhak Hâmid öldü!

Koştı. Maçka Palas'ın önünde bir kalabalık ve bir top arabası...
Ve içeride, kadınlı erkekli,

(mondanite – kibar sınıf) âzasından bir grup... Lüsyen Hanım, vakarlı bir ıstırap tavrıyla, onu, cenazenin erkek sahibi gibi karşıladı. Hadîse birdenbire olmuş, Hâmid bir gün önce ânî bir fenalaşma neticesi ölmüş, her tarafa haber yayılmış. Mistik Şair aranmışsa da bulunamamış ve ancak bir gün sonra, hazırlıklar bitince haberdar edilebilmişti.

Hâmid, ata binercesine, ayaklarını iki yandan sarkıtarak tabuta binseydi de görseydi:

Çoğu gençlik, belki elli bin kişi... Top arabasının, vaziyetten ürkmüş, tabuta doğru çifte atmaya kalkan, mahsus seçildiği belli, simsiyah kadanaları... Müslüman olduğu bilinen Lüsyen Hanım da siyahlar içinde...

Doksanına yakın bir ömür, şiirinden daha şaşaalı bir görünüş. Kraliçe (Viktorya)yı ve İngiliz lordlarını büyüleyici bir zarafet ve olanca (lüks)leriyle iştihali bir dünya tadımı...

Bu mu Hayat?.

(Bâbıâli'den)